

Miten voin kieltää aineistoni käytön kaupallisessa tekstin- ja tiedonlouhinnassa?

Teoksia ja muuta suojattua aineistoa käytetään laajalti **tekstin- ja tiedonlouhintatekniikoita** hyödyntävien teknologisten innovaatioiden kehittämisessä, kuten tekoälyn ja kielimallien opettamisessa. Tekijänä tai kustantajana **voit kieltää** teostesi ja muun suojatun aineistosi, esimerkiksi kirjan, artikkelin tai valokuvan, käytön kaupallisessa tekstin- ja tiedonlouhinnassa. Oikeudellisin termein puhutaan **oikeuksien pidättämisestä**.

Tässä dokumentissa annetaan oikeudenhaltijoille esimerkkejä oikeuksien pidätyksestä koneluettavalla tavalla.

Jos haluat, että suojattua aineistoasi ei käytetä esimerkiksi tekoälyn opettamisessa, voit kieltää muussa kuin tieteellisessä tutkimuksessa tapahtuvan tekstin- ja tiedonlouhinnan alla esitetyin tavoin. Huomioithan, että tutkimusorganisaatioiden ja kulttuuriperintölaitosten tieteelliseen tutkimukseen toteuttamaa tekstin- ja tiedonlouhintaa ei ole lain mukaan mahdollista estää sopimuksin tai teknisin suojakeinoin.

Sinun tulee toteuttaa kielto nimenomaisesti ja asianmukaisella tavalla eli koneluettavilla keinoilla. Kiellon voi kirjata joko aineiston yleisiin käyttöehtoihin tai tiedoston ja verkkosivuston metatietoihin. Metatiedot ovat tehokkaampi tapa toteuttaa kielto.

Oikeudenhaltijoiden oikeus pidättää oikeutensa kaupallisessa tarkoituksessa tapahtuvaan tekstin- ja tiedonlouhintaan perustuu tekijänoikeudesta digitaalisilla sisämarkkinoilla annetun direktiivin (DSM-direktiivi) 4 artiklan 3 kohtaan. Suomessa kyseinen oikeus on tekijänoikeuslain 13 b §:n 1 momentissa.

1. Kieltäminen sopimus- ja käyttöehtojen avulla

Voit sopia kaupalliseen tarkoitukseen toteutettavasta tekstin- ja tiedonlouhinnasta aivan kuten muistakin teosten käyttötavoista. Tämä tarkoittaa sitä, että voit joko kieltää tai sallia kaupallisen tekstin- ja tiedonlouhinnan esimerkiksi **lisenssisopimuksessa**, jossa olet osapuolena. Voit kieltää teoksesi käytön myös aineistoasi koskevassa **käyttöluvassa** kieltämällä kaupallisen tekstin- ja tiedonlouhinnan lupa-, toimeksianto-, tilaus- tai muissa sopimusehdoissa.

Koneluettavan kiellon voit kirjoittaa aineistoasi koskeviin lisenssi- tai käyttöehtoihin tai verkkosivustosi käyttöehtoihin.

Voit kirjoittaa kiellon käyttöehtoihin esimerkiksi seuraavasti:

Esimerkkiehto 1: *"Oikeudenhaltija on pidättänyt oikeutensa kaupalliseen tekstin- ja tiedonlouhintaan."*

Esimerkkiehto 2: *"Muunlaisessa tarkoituksessa kuin tieteellisessä tutkimuksessa tapahtuva tekstin- ja tiedonlouhinta ei ole sallittua."*

Sinun tulee huolehtia siitä, että kielto on esitetty selkeästi.

Jos haluat, että kaupalliseen tekstin- ja tiedonlouhintaan pyydetään aina sinulta lupa, voit ilmaista tämän käyttöehdoissa kieltoa koskevan ehdon yhteydessä esimerkiksi seuraavasti:

Esimerkkiehto: "Oikeudenhaltija on pidättänyt oikeutensa kaupalliseen tekstin- ja tiedonlouhintaan. Aineistosta toteutettavasta tekstin- ja tiedonlouhinnasta on sovittava erikseen oikeudenhaltijan kanssa."

2. Kieltäminen metatietojen avulla

Verkkoympäristössä tiedostomuotoinen aineistosi – esimerkiksi e-kirja, valokuva, video, PDF-muodossa oleva artikkeli tai muu julkaisu – voi olla löydettävissä lukuisissa eri sijainneissa. Tämän vuoksi kieltö, jonka olet liittänyt alkuperäisen lähdeseivuston käyttöehtoihin, ei välttämättä riitä tehokkaasti estämään tekstin- ja tiedonlouhintaa, jos aineistosi sijaitsee useammilla verkkosivustoilla.

Koneluettava kieltö on tiedostojen osalta tehokkainta toteuttaa sellaisten metatietojen avulla, jotka automaattisesti estävät tiedostosta toteutettavan tekstin- ja tiedonlouhinnan. Jos kyse on kustantajan julkaisemasta aineistosta, oikeuksien pidättämisen toteuttamisesta pitää sopia kustantajan kanssa.

2.1 OIKEUKSIEN PIDÄTTÄMINEN TIEDOSTOSSA

EPUB-tiedostot

The World Wide Web Consortium (W3C) on kehittänyt EPUB-tiedostoja koskevan teknisen ohjeen, jonka avulla voit kieltää EPUB-tiedostostasi toteutettavan kaupallisen tekstin- ja tiedonlouhinnan.

Voit lisätä kiellon EPUB-tiedostoosi seuraavasti:

1. Lisää EPUB-pakettidokumentin <meta>-elementtiin tdm:reservation -ominaisuus.
2. Voit halutessasi lisätä myös valinnaisen tdm:policy -ominaisuuden, jolla ilmoitat, että aineistoosi on mahdollista hankkia lisenssi kaupalliseen tekstin- ja tiedonlouhintaan.

Alla olevassa esimerkissä oikeudenhaltija

- (1) **kieltää tdm:reservation -ominaisuudella** EPUB-tiedostostaan toteutettavan kaupallisen tekstin- ja tiedonlouhinnan sekä
- (2) **ilmaisee tdm:policy -ominaisuudella**, että EPUB-tiedostostaan toteutettavaan kaupalliseen tekstin- ja tiedonlouhintaan on mahdollista hankkia lisenssi.

```
<package prefix="tdm: http://www.w3.org/ns/tdmrep#" ...>
  <metadata ...>
    <dc:title>Document title</dc:title>
    <meta property="tdm:reservation">1</meta>
    <meta property="tdm:policy">https://provider.com/policies/policy.json</meta>
  </metadata>
</package>
```

Muut W3C:n kehittämät tekniset ohjeet

Voit kieltää aineistosi käytön metatietojen avulla myös muilla tavoin. W3C on esitellyt eri tapoja ja listannut niiden yksityiskohtaiset tekniset ohjeet, jotka löytyvät täältä: [TDM Reservation Protocol \(TDMRep\) \(w3.org\)](http://www.w3.org/TR/2011/WD-tdm-reservation-protocol-20110817/).

Huomioithan, että tässä esitellyt tavat saattavat vaikuttaa hakukonenäkyvyyteen sitä heikentävästi.

PDF-tiedoston metatiedot

Voit kirjoittaa kiellon PDF-tiedoston metatietoihin samalla tavalla kuin kirjoitat metatietoihin esimerkiksi tiedoston avainsanat tai tekijätiedot.

Lisää kaupallista tekstin- ja tiedonlouhintaa koskeva kielto seuraavasti:

1. Valitse hampurilaisvalikko > Asiakirjan ominaisuudet (Windows) tai Tiedosto > Asiakirjan ominaisuudet (macOS).
2. Valitse "Kuvaus"-välilehti ja kirjoita tekijän nimi, aihe ja hakusanat.
3. **Valitse "Muut metatiedot" ja lisää kaupallista tekstin- ja tiedonlouhintaa koskeva kielto tähän.**
 - a. Kirjoita kielto esimerkiksi seuraavasti: *"Oikeudenhaltija on pidättänyt oikeutensa kaupalliseen tekstin- ja tiedonlouhintaan."*

Löydät Adoben englanninkielisen ohjeistuksen metatietojen lisäämisestä PDF-tiedostoihin täältä: [PDF-tiedoston ominaisuudet ja metatiedot, Adobe Acrobat](#).

2.2 OIKEUKSIEN PIDÄTTÄMINEN VERKKOSIVUSTOLLA

Robots.txt-robotin rajausstandardi

Robots.txt-robotin rajausstandardi on tiedosto, jonka avulla voidaan antaa tietoja sekä asettaa rajoituksia hakukoneille, -roboteille ja muille verkkosivuja tutkiville boteille.

Voit lisätä robots.txt-tiedoston verkkosivustosi web-palvelimen ylätasoon hakemistoon. Robots.txt-rajausstandardin lisääminen verkkosivustolle vaatii jonkin verran teknistä osaamista, minkä vuoksi voit kysyä apua esimerkiksi sivustosi tekniseltä ylläpitäjältä.

Jos haluat lisätä tämän tiedoston verkkosivustollesi, toimi seuraavasti:

1. Aseta robots.txt-tiedosto samaan kohtaan kuin tyypillisesti asettaisit verkkosivustosi tervetulosivun (/index.html). Oikea sijainti tiedostolle on tämä: verkkosivustosi.fi/**robots.txt**
2. Luo haluamasi kielto robots.txt-tiedoston tekstiin
 - a. Voit käyttää tiedoston luomiseen mitä tahansa ohjelmaa, jolla pystyt tuottamaan tekstiä.
 - i. Microsoft Windows -> notepad.exe, wordpad.exe tai Microsoft Word
 - ii. Macintosh -> TeXturi
3. Kirjoita toivomasi kielto robots.txt-tiedoston tekstiin seuraavasti:

```
User-agent: *
```

```
Disallow: /
```

Yllä oleva esimerkki estää kaikkien robottien pääsyn verkkosivustollesi.

Yksityiskohtaiset englanninkieliset ohjeet robots.txt-tiedoston luomiseen löytyvät täältä: [The Web Robots Pages \(robotstxt.org\)](#). Sivustolta löytyy myös kattavampi kuvaus robots.txt-tiedoston toimintamekanismeista.

Huomioithan, että robots.txt-tiedoston asettaminen vaikuttaa hakukonenäkyvyyteen sitä heikentävästi.